Р Е Ц Е Н З И Я

от проф. Макрета Тодорова Драганова, д.м.

Ръководител катедра „Управление на здравните грижи, медицинска етика и ИТ“

Зам.- Декан по научна дейност, качество и акредитация на

Факултет „Обществено здраве”, Медицински университет – Плевен,

член на Научно жури със Заповед № Р-109-322/30.09.2026 г. на проф. д-р Димитър Райков, дмн, – Ректор на МУ „Проф. д-р Параскев Стоянов“, гр. Варна, Протокол №1/13.10.2026 г. от заседание на Научното жури, определена за изготвяне на Рецензия

ОТНОСНО: защита на дисертационен труд на тема: **Знания, нагласи и практики, свързани с антимикробната резистентност в дерматологичната грижа**, разработен от Деница Иванова Димитрова, докторант в редовна форма на обучение в докторска програма „Управление на общественото здраве“, област на висше образование 7. Здравеопазване и спорт, професионално направление 7.4. Обществено здраве към катедра „Социална медицина и организация на здравеопазването“ на Факултет „Обществено здравеопазване“, МУ – Варна.

Научни ръководители:
Проф. д-р Клара Георгиева Докова, дм

1. Общо представяне на процедурата и докторанта

Със Заповед №Р-109-48/27.01.2023 г. на проф. д-р Валентин Игнатов, дм, Ректор на МУ – Варна, Деница Иванова Димитрова е зачислена като докторант в редовна форма на обучение в докторска програма „Управление на общественото здраве“ в област на висшето образование 7. Здравеопазване и спорт, професионално направление 7.4. Обществено здраве към катедра „Социална медицина и организация на здравеопазването”, Факултет „Обществено здравеопазване“, Медицински университет – Варна. Срокът на обучение е три години, считано от 01.02.2023 г.

Към документацията са приложени Протокол от изпит по чужд език и Протокол от изпит за покриване на докторски минимум.

Със Заповед № Р-109-322/30.09.2026 г. на проф. д-р Димитър Райков, дм, – Ректор на МУ „Проф. д-р Параскев Стоянов“, гр. Варна, предвид Доклад с вх. № 102-2154/21.09.2026 г. на Ръководител катедра „Социална медицина и организация на здравеопазването“, доц. д-р Наталия Василева Ушева, дм., с решение по Протокол №266/23.09.2026 г. на Факултетен съвет и Доклад с вх. № 104-1602/28.09.2026 г. от проф. д-р Теодора Тодорова Димитрова, дм, - Декан на Факултет „Обществено здравеопазване“, Деница Иванова Димитрова е отчислена с право на защита и са определени членовете на Научното жури.

Представеният комплект материали на хартиен и електронен носител е в съответствие с чл. 69, Правилник за развитие на академичния състав на МУ „проф. д-р П. Стоянов“, гр. Варна от 2022 г. и включва всички необходими документи.

Деница Димитрова е родена през 1982 година в гр. Добрич. През 2004 (ОКС „бакалавър“) и 2005 г. (ОКС „магистър“) завършва специалност „Кинезитерапия“, .а през 2014 г. приключва обучението си в МУ – Варна, специалност „Медицинска козметика“, ОКС „професионален бакалавър“.

Професионалният опит на докторантката по специалност „Кинезитерапия“ започва в Медицински център „Медика-Албена“ ЕАД, к.к. Албена (2005-2008). От 2009 до 2013 г. работи като кинезитерапевт-козметик в „Ейнджъл Фейс – Салони за красота“ ООД, гр. Варна, след което за кратко (4 месеца) работи като кинезитерапевт в „Скин Лайн Варна“ ООД, Варна. От 2013 г. до настоящия момент се реализира като Управител в „Салон Прет А Порте“ ЕООД (2013 – 2016) и в „ТИР ГРУП“ ЕООД (2016 до настоящия момент), гр. Варна.

От септември 2014 г. Деница Димитрова е преподавател по практика в Медицински колеж към Медицински университет „Проф. д-р Параскев Стоянов“ – Варна. Ръководи учебна практика на студенти от специалност „Медицинска козметика“.

Непрекъснатата практическа работа на докторантката е определяща и ценна както за преподавателската ѝ дейност, така и за научноизследователските ѝ интереси.

Изграждане на професионални компетенции у студентите чрез типови и ситуационни учебни задачи на база на практически опит, са основни характеристики на докторанта в работата ѝ със бъдещите професионалисти по медицинска козметика.

Деница Димитрова е член на Асоциацията на медицинските козметици.

Докторантката е административен и финансов отговорник в научноизследователски проект № 24033 „Знания, нагласи и практики, свързани с антимикробната резистентност в дерматологичната грижа“, финансиран от Фонд „Наука“ към МУ–Варна, есенна конкурсна сесия 2024 г. Период: 01.01.2025–31.12.2027 г. Преминала е курсове за следдипломна квалификация.

Владее английски и руски език на добро ниво.

Деница Димитрова има регистриран активен научен профил в Google Scholar Orcid.

Дългогодишната ангажираност на преподавател Димитрова в практиката, както и доминиращият ѝ интерес към компетенциите, свързани с дерматологичната грижа са определящи при избора на тема на дисертационния труд.

2. Обща характеристика на дисертационния труд и неговата актуалност

Актуалност на тематиката

Предложената тема от Деница Димитрова е изключително актуална. Необходимостта от проучване нивото на информираност на младите хора с акне относно употребата на антимикробни средства и самолечението сред тях е от изключително значение за общественото здраве. С още по-голяма значимост са знанията, нагласите и професионалните практики на медицинските козметици относно контрола на инфекциите тъй като антимикробната резистентност се утвърждава като един от най-сериозните глобални обществоздравни проблеми на XXI век.

Всеизвестно е, че антимикробната резистентност (АМР) е способността на микроорганизмите да оцеляват или нарастват в присъствието на антимикробно средство, което обикновено инхибира или убива съответния микроорганизъм. Самолечението и подценяването на проблема го прави сериозна заплаха в следващите години. Основни последствия от АМР са смъртни случаи и повишаване разходите на здравната система, за което свидетелстват данни на Европейската комисия за прогнози между 2025 - 2050 г. да има 39 милиона смъртни случая като пряк резултат от бактериалната АМР.

Връзката между АМР, кожните заболявания и самолечението с антибиотици е безспорна. Акне вулгарис, характерно за младите хора, заема водещо място сред кожните заболявания поради високата си разпространеност, хроничния ход и честото приложение на продължителни антибиотични режими.

Козметичната практика в т.ч. медицинските козметици, са значим фактор в превенцията на АМР. Връзката между антимикробната резистентност (АМР) и медицинските козметици става все по-критична, тъй като козметичните специалисти ежедневно работят с кожната бариера и прилагат локални антимикробни продукти. Козметичните процедури често включват близък контакт с кожата, както и използване на инструменти за многократна употреба. Често се извършват процедури, свързани с нарушаване на кожната бариера и съответно приложение на дезинфектанти и антисептични средства. Адекватното третиране на кожата, както и спазването на хигиенните изисквания са базови компетенции на медицинските козметици относно превенция на АМР.

Въпреки разрастването на проблема в световен мащаб, дефицита на научноизследователска дейност у нас е сериозно предизвикателство пред медицинските козметици. Разрастването на предлаганите козметични услуги сред млади хора е факт, който следва да повиши отговорността на професионалистите не само по време на извършване на процедури, но и относно повишаване на информираността сред подрастващите и техните родители за последиците от самолечението. Редица проучвания доказват висока употреба на антибиотици, недостатъчна информираност относно тяхното действие и значими предизвикателства пред рационалната антибиотична употреба, което може да бъде повлиявано от професионалистите по медицинска козметика.

Обективната значимост на проблема изисква задълбочаване на научноизследователската дейност в областта и търсене на алтернативи за оптимизиране на козметичната практика по отношение на превенция на АМР.

Структура на дисертационния труд

Представеният дисертационен труд е структуриран по класическия начин в три глави: Глава 1 -Литературен обзор; Глава 2 -Методика и организация на изследването; Глава 3 - Резултати и обсъждане; както и изводи, препоръки и приноси и е написан върху общо 165 стандартни страници. Илюстриран е с 26 фигури, 8 таблици и 2 приложения. Представената за рецензия дисертация включва достатъчен обем пълна и

прецизна библиография, която съдържа 188 литературни източника, от които 12 са на кирилица, 176 на латиница.

3. Оценка на структурните части на дисертационния труд

Литературен обзор, познаване на проблема

Деница Димитрова познава състоянието на проблема и чрез задълбочен анализ осъществява творческа оценка на достъпна литература по проблема. **В литературния обзор** докторантката показва компетенции относно АМР като световен проблем, както и инициативите за справяне с него. Докторантката поставя акцент върху акне вулгарис като значим риск за разрастване на заплахата, както и ефективността на контрола на инфекциите в козметичните салони у нас.

Обзорът е структуриран логично в три основни части, като първите две съдържат подчасти, а в третата са представени изводите от литературния обзор.

В първата част на обзора е поставен акцент върху антимикробната резистентност в глобален и национален мащаб. Актуалността на проблема се определя и от становището на Световната здравна организация (СЗО), в което официално АМР е призната като приоритетен глобален проблем и водеща заплаха за човешкото здраве през XXI век. СЗО подчертава,эче антибиотичната резистентност вече се нарежда сред водещите косвени причини за смъртност в света, наред със сърдечносъдовите заболявания. Отбелязани са и инициативи на Европейския съюз, свързани с проблема, а именно ежегодно отбелязване на Европейският ден на антибиотиците (18 ноември) и Световната седмица за осведоменост относно АМР, съпроводени от кампании за отговорно използване на антибиотиците. На национално ниво е осезаем дефицита на информираност сред общността относно самолечението при кожни заболявания с антибиотици. Впечатление прави факта, че според проучване на Евробарометър от 2022 г. българите са сред най-малко информираните в ЕС относно ограниченията на антибиотиците. Именно тези факти провокират изследователя да проучи знанията, нагласите и практиките, свързани с АМР в контекста на кожното здраве от гледна точка и на контрола на инфекциите в козметичната практика.

Втората част от литературния обзор дава връзката между АМР и кожните заболявания, в частност акне вулгарис, както и кръстосаните инфекции и АМР в козметичните салони. Обобщено е, че грижата за кожата е област, в която АМР заема значимо място поради възпалителния характер на най-често срещаните кожни заболявания от една страна и връзката на грижата за кожата и предлагания широк спектър от услуги, които са предпоставка за кръстосани инфекции поради неефективен контрол.

Обзорът е написан на добър академичен стил. Като обем литературният обзор е в добро съразмерно отношение спрямо целия дисертационен труд (56 стр.). Използваните литературни източници са цитирани пълно и точно. По-голямата част от тях са от последното десетилетие.

Методика на изследването

Основна **цел** на дисертационния труд е да се изследват и анализират двата аспекта на връзката между АМР и дейността на козметиците, а именно знанията, нагласите и поведението на младите хора с акне по отношение на самолечението с антибиотици и на медицинските козметици относно контрола на инфекциите и превенцията на АМР в дерматологичната грижа.

За постигане на целта е предвидено изпълнението на пет задачи, които са логически и адекватно формулирани.

Дефинирани са шест работни хипотези, релевантни на целта и задачите на научното изследване.

По своя характер проучването представлява комплексно медико-социално проучване с използване на систематичен преглед на нормативни документи и публикации с цел сравнителен анализ на националната нормативна база, имаща отношение към проблема и международните регулации.

Проведени са две описателни срезови проучвания, както следва:

- на знанията, нагласите, честотата и моделите на самолечение с антибиотици сред младите хора с акне у нас и тяхната информираност относно АМР;
- на знанията, нагласите и практиките на професионалните медицински козметици във връзка с превенцията и контрола на инфекциите в ежедневната им практика.

Количествено двете проучвания включват общо 490 лица, в т.ч 234 млади хора на възраст от 18 до 35 години и 256 практикуващи козметици в страната.

Участниците в **първото проучване** са набирани чрез онлайн анкетиране сред студенти от различни специалности на 13 висши училища в България - МУ – Варна, СУ „Св. Климент Охридски“, Варненски свободен университет „Черноризец Храбър“, ПУ „Паисий Хилендарски“, Аграрен университет – Пловдив, ТУ – Стара Загора, МУ – Плевен, Университет по архитектура, строителство и геодезия - София, Технически университет – София, НБУ, Химикотехнологичен и металургичен университет – София, РУ „Ангел Кънчев“.

Въпросникът е оригинален, разработен за проучването въз основа на задълбочен преглед на научната литература и включва 58 въпроса, структурирани в 6 информационни области: физическо и психоемоционално здраве и психосочиални фактори (10 въпроса); начин на живот и хранителни навици (4 въпроса); употреба на тютюн , психоактивни вещества и алкохол (8 въпроса); кожни характеристики и профил на акнето (8 въпроса); знания, нагласи и практики относно акнето и неговото лечение (20 въпроса) и социално-демографски характеристики и социално-икономически контекст (8 въпроса).

Проучването е проведено през периода септември - ноември 2025 г.

Във второто проучване са обхванати 256 практикуващи козметици от страната, регистрирани в официалните регистри на обекти с обществено значение към 28-те регионални здравни инспекции в страната, функциониращи под ръководството на МЗ.

Предложения въпросник е създаден специално за проучването и съдържа 45

въпроса, разпределени в 6 тематични раздела: информираност за контрол на инфекциите и превенция на кръстосаните инфекции в козметичните салони (7 въпроса); практики за контрол на инфекциите (12 въпроса); отношение към контрола на инфекциите (4 въпроса); знания и информираност относно антимикробната резистентност (4 въпроса); нагласи и практики, свързани с АМР, антимикробни продукти и професионално взаимодействие (11 въпроса); социално-демографски и професионални характеристики на участниците (7 въпроса).

Въпросникът е разпространен онлайн чрез интернет платформата Google Forms. Обхванатите лица са от различните географски райони на България, което прави извадката широкообхватна.

Проучването е проведено през юни – август 2025 г.

Проучванията са получили одобрение на Комисията по етика на научните изследвания (КЕНИ) на МУ – Варна (Протокол № 12 от 27.03.2025 г.

Избраната методика на изследване позволява да се постигане поставената цел и да се получи адекватен отговор на задачите, решавани в дисертационния труд.

Методологията отговаря на изискванията за прецизно научно изследване с широк обхват от източници. Тя е доказателство за задълбочено познаване от авторката на съвременните методологични подходи в областта на социално-медицинските изследвания. Подбрани са подходящи изследователски *методи.* Подробно е описано тяхното точно приложение.

Резултатите са представени разбираемо, добре структурирани и в логична последователност, съответстваща на поставените пет задачи на проучването. Въпреки, че в международен план, за превенция и контрол на инфекциите в козметичната дейност се прилага комплексен подход, базиран на шестте компонента на стандартните предпазни мерки, препоръчани от СЗО, изследването доказва, че действащите изисквания за козметичната дейност у нас не съответстват на международните насоки.

Установеният висок относителен дял на младите хора с акне у нас (62%) е в съответствие с високия процент на практикуващите самолечение (61,3%). Притеснителен е фактът, че 60,6% от участниците омаловажават кожния проблем, а почти 20% от използващите антибиотици, сами определят дозировката си.

Доказана е необходимостта и значимостта на допълнителното обучение за прилагането на стандартните предпазни мерки за контрол на инфекциите в козметичната практика, както и по отношение на антибиотичната грамотност и модели на поведение сред младите хора.

Особено ценна част от дисертационния труд представлява констатацията за приложение на комплексен подход относно антимикробната резистентност, обединяващ рационалната употреба на антибиотици, ефективния контрол на инфекциите и повишаване на здравната грамотност на общността у нас.. ***С цел усъвършенстване на идеята, препоръчително е организиране и провеждане на пилотен проект, след постигане на консенсус между заинтересувани институции***.

Направените 11 извода от дисертационния труд са изведени на база на

основните части на проучването – теоретична част, количествените проучвания и са релевантни на поставените задачи.

Обща оценка на дисертационния труд и приносите.

Приемам напълно посочените от докторантката **приноси с познавателно теоретичен и практико-приложен характер**. Дисертационният труд е задълбочено проучване на такъв актуален проблем като антимикробната резистентност в дерматологичната грижа. Преподавател Деница Димитрова е направила критичен анализ на достъпната литература по проблема, включително и на нормативната база на РБългария. В детайли е разгледана същността и значимостта на антимикробната резистентност и акне вулгарис.

При провеждане на изследването докторантката демонстрира умения за провеждане на научно изследване, работа в екип и етични взаимоотношения с всички участници в проучването. Адмирации заслужават компетенциите на докторантката за провеждане на широкообхватно проучване.

Разработката предлага нова, интересна информация по актуален проблем за общественото здраве, която дава основание да се изведат няколко обобщаващи изводи, свързани основно с промяна в обществените нагласи относно антибиотичната грамотност и модели на самолечение сред младите хора, както и пропуски в знанията, отношението и практиките на професионалните козметици, свързани с контрола на инфекциите и антимикробната резистентност.

Настоящото изследване е насочено към онези теоретични и приложни опорни точки, чрез които може да се разкрият съвременните възможности за оптимизиране на управлението на здравните грижи в областта на дерматологичната грижа. В хода на труда се обосновава идея за комплексен подход, основан на мнението на младите хора и действащи медицински козметици, в качеството си на експерти в дерматологичната грижа, относно антимикробната резистентност сред общността у нас. Отправените препоръки, като следствие от дисертационния труд предполага продължаване на идеята в бъдеще чрез разширяване обхвата на проучването и обединяване на усилията на заинтересованите институции относно справяне с антимикробната резистентност, като значим проблем на съвременното общество.

Авторефератът към дисертационния труд отразява правилно структурата на дисертационния труд и съдържа в себе си най-съществените резултати и изводи от проучването.

Във връзка с дисертационния труд има посочени две публикации, включени в сборници доклади на научни форуми, проведи в периода 2023 - 2026 г., в които публикации докторантката е първи автор. Извън темата на дисертационния труд докторантката има 19 публикации за периода 2016 – 2026 г.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Представеният дисертационен труд се отличава с актуалност, оригиналност, методическа иновативност и прецизност. Цялостната организация и провеждане на

проучването е лично дело на докторантката и доказва добрите й възможности за научноизследователска работа.

Дисертационният труд ***съдържа научни, научно-приложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката*** и **отговарят на** изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и Правилника на МУ – Варна. Представените материали и дисертационни резултати **напълно** съответстват на специфичните изисквания, приети във връзка с Правилника на МУ – Варна за приложение на ЗРАСРБ.

Дисертационният труд показва, че докторантката Деница Иванова Димитрова **притежава** задълбочени теоретични знания и професионални умения по научна специалност „Управление на общественото здраве", като **демонстрира** качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Предвид гореизложеното, убедено давам своята ***положителна оценка*** за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат и постигнатите резултати и приноси, и ***предлагам на уважаемите членове на Научното жури да присъди на Деница Иванова Димитрова образователната и научна степен 'доктор' по научната специалност „Управление на общественото здраве".***

30.10.2026 г. **Изготвил рецензията**:..

Заличено на основание чл. 5, §1, б. „В" от Регламент (ЕС) 2016/679

(проф. М. Драганова, д.м.)